

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 48

April 2006

ISSN 1103-4165

www.elinwagner.se

Elin Wägner-dagen 2006

Välkomna till Bygdegården i Berg lördagen den 13 maj. Vi börjar kl.13 med årsmöte.

”Ingen är så djärv som den som vågar tro på människorna” är rubriken när författaren *Kerstin Stjärne* berättar om sitt förhållande till Elin Wägner kl 14.00.

Kaffeservering, öppet hus på Lilla Björka och – om intresse finns – gemensam måltid på Lilla Björka på kvällen. Kostnad ca 100 kr. Anmäl intresse för måltid senast 8 maj till Ann-Christin Gunnarsson. Tel. 0470-63580.

Dagordning för årsmötet:

1. Val av ordförande och sekreterare för mötet
2. Val av två protokolljusterare tillika rösträknare
3. Fråga om årsmötets behöriga utlysande
4. Styrelsens verksamhetsberättelse
5. Styrelsens ekonomiska berättelse samt revisorernas berättelse
6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
7. Fastställande av medlemsavgiften för nästkommande år
8. Val av ordförande för nästa verksamhetsår
9. Val av övriga styrelseledamöter
10. Val av två revisorer jämte två suppleanter
11. Val av valberedning
12. Information om Lilla Björka
13. Övriga frågor

Karin Boye och Marika Stjernstedt

var vänner, kolleger – och kanske konkurrenter – till Elin. De möts igen på hösthelgen på St. Sigfrids folkhögskola den 16-17 september. *Margaretha Fahlgren* och *Gunilla Domellöf* är några av föreläsarna. Boka redan nu in dagarna! Tag gärna med en vän, väninna, barn eller barnbarn!

Sommaren på Lilla Björka

kommer som vanligt att präglas av konst. I år är det en hemvändare, Stockholmskonstnären *Yvonne Jeppsson*, bördig från Lammhult, som visar fritt måleri. I en recension från utställningen på Svenska bilder 2003 talas om ”igenkännandets ögonblick”: ”Yvonne Jeppsson låter oss ana ett innehåll, men hon lämnar åt betraktaren att framkalla det med hjälp av den egna erfarenheten.” Utställningen visas hela juli 12-18 varje dag utom måndag. **Vernissage lördag 1 juli kl.12.**

”Älskade pelargoner”

Förra sommarens pelargonutställning på Lilla Björka drog mängder av intresserade människor, så vi är glada över att *Veronica Wägner* lovat att komma tillbaka även denna sommar. Den **7-9 juli** visar hon sina älskade pelargoner på Lilla Björkas solveranda kl. 12-19. Passa på att besöka Lilla Björka och samtidigt njuta av fantasieggande konstverk och praktfulla blommor!

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ

Postgiro 22 21 27-3

www.elinwagner.se

Bergslufts redaktion: Marianne Enge Swartz (mes@comhem.se)

08-30 69 07

Solveig Hammarbäck (solveig.hammarback@vxu.se)

0470-77 5557

Väckarklocka avhandlad på engelska

Den första engelskspråkiga doktorsavhandlingen om Elin Wägner har kommit. Katarina Leppänen, idé- och lärdomshistoriker i Göteborg, har lagt fram en avhandling med titeln *Rethinking Civilisation in a European Feminist Context: History, Nature, Women in Elin Wägner's Väckarklocka* (Att definiera om civilisation i ett europeiskt feministiskt sammanhang. Historia, natur, kvinnor i Elin Wägners *Väckarklocka*) (Gothenburg Studies in the History of Science and Ideas 18, Göteborgs universitet, 2005). Det är ett gediget arbete som bl.a. bygger på omfattande arkivstudier i Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek, i Tyskland, Österrike och USA.

Pockar på internationell läsning

Ett av Leppänens huvudargument är att *Väckarklocka* pockar på att bli läst i ett internationellt sammanhang. Det sammanhanget har tre hörnstenar: den österrikiska feministen Rosa Mayreders skrifter, Women's Organisation for World Order (WOWO), och Mathilde Vaertings tidiga verk. Mayreders båda viktigaste böcker, *Zur Kritik der Weiblichkeit* (1905) och *Geschlecht und Kultur* (1923), översattes båda till svenska och lästes och diskuterades ivrigt. Anmärkningsvärt är att Mayreder i så stor utsträckning uppfattade kön som kulturellt konstruerat. Elin Wägner var med när WOWO grundades i Geneve 1935 och deltog sedan, tillsammans med Flory Gate, i kongresserna i Salzburg 1936, Bratislava 1937 och Luzern 1938. Utgångspunkten för WOWO:s arbete var övertygelsen att patriarkatet hade misslyckats och en ny världsordning måste byggas upp. Mathilde Vaertings *Neubegründung der Psychologie von Mann und Weib* (ung. Ny grundval för mannens och kvinnans psykologi) kom i två delar 1921 och 1923 och påvisade att föreställningar om kvinnans respektive mannens "natur" är kulturella konstruktioner som är beroende av könsmaktförhållandena i ett specifikt samhälle.

Nya perspektiv på genus och samhälle

I ett svenskt sammanhang framstår *Väckarklocka* som en mycket udda text, en aspekt som Isaksson och Linder i sin Wägnerbiografi har förstärkt genom att lyfta fram inte bara Wägners

brådska utan också hennes "övergivenhet" i samband med planeringen och tillkomsten. Genom att profilera de internationella radikalfeministiska sammanhang som uppenbarligen bidrog så starkt till att inspirera texten skapar Leppänen en helt annan bild. Här ingår också som den fjärde och sista hörnstenen ett väsentligt avsnitt om matriarkatsteorier, där Leppänen banar väg för sin analys genom att framhålla att nyckelfrågan inte handlar om huruvida matriarkat har funnits eller inte utan vilken roll matriarkatstänkande spelade för feministisk-politiska argument vid 1900-talets början. Leppänen gör en relativt noggrann genomgång av Bachofen, vars *Das Mutterrecht* (Modersrätt) kom 1861, plus en överblick över Bachofens betydelse för forskare som Jane Harrison, Robert Briffault, Bertha Eckstein-Diener, Fannina Halle, Ida Lublinski och Sofie Lazarsfeld som kulminerar i en studie av Wägners matriarkatstänkande. Leppänen påpekar – och det kan uppenbarligen inte påpekas tillräckligt ofta – att Elin Wägner *inte* förespråkade något slags "återgång till matriarkatet": det väsentliga för henne var som Leppänen framhåller att utnyttja matriarkatstänkandet för att öppna nya perspektiv på genus och samhälle i nuet och framtiden.

Det är knappast någon tvekan om att *Väckarklocka* idag skulle ha haft betydande internationell status om den hade funnits tillgänglig på t.ex. engelska eller tyska. Leppänens avhandling är ett väsentligt steg i riktning mot denna internationalisering av texten, och det står helt klart att en översättning av *Väckarklocka*, rimligtvis till engelska, nu är ett viktigt projekt. Leppänens analys av texten, i termer av civilisationskritik, miljöpolitik och feminism, fördjupar och radikaliserar vår förståelse av denna märkliga text.

Analysen alltför lite textkritisk

Däremot har jag problem med Leppänens sätt att närma sig *Väckarklocka* som en samling intressanta uttalanden och matnyttiga citat, i linje med Isakssons och Linders läsning av texten som sammansatt "enligt något slags [...] huller-ombuller-princip". *Väckarklockas* markanta struktur och iögonenfallande textliga form (listor, frågor, citat, direkt tilltal osv.) är betydelsebärande och borde ha tagits med i analysen, även om det är idéerna som står i fokus. Över huvud taget anser jag att Leppänens analys är alltför lite textkritisk, med *Väckarklocka* upphöjd till Wägners

”personal manifesto” (personliga manifest) och det ”självbiografiska brevet” till Erik Hjalmar Linder uppfattat som absolut pålitligt. Jag har själv läst *Väckarklocka* (*Kvinnorna skall göra det!*, red. Ebba Witt-Brattström och Lena Lennerhed, 2003) som påfallande tentativ, som en text som prövar sig fram, ofta i dialog med läsaren. Och till skillnad från Leppänen menar jag att det fragmentariska handskriftsmaterialet inte gör det befogat att läsa *Väckarklocka* som en icke-fiktiv version av ”Förklarad”, den planerade roman som skulle ha blivit sista delen i sviten *Genomskådad* (1937) och *Hemlighetsfull* (1938). Det är därför jag inte har tagit upp saken i min artikel om *Väckarklocka*.

Katarina Leppänen gör alltså en väsentlig insats när det gäller att sätta in *Väckarklocka* i ett internationellt sammanhang. En analys tvärs över kulturer och tidsperioder skapar emellertid också problem. Rosa Mayreder översattes alltså snabbt till svenska, men jag har svårt att förstå hur Leppänen kan gå förbi problematiseringen av nyckelbegrepp som ”kvinna” och ”kvinnlighet”, vars betydelser i de kontexter där Mayreder skrev och publicerade rimligtvis inte var identiska med betydelserna som var aktuella för Wägner på 1910- och 1920-talet – för att inte tala om ca 1940, när *Väckarklocka* skrevs. Avståndet mellan det Weimar-Tyskland, där Mathilde Vaerting formulerade de texter som kom att betyda mest för Wägner, och Sverige krigsåret 1940 är också stort. Minst sagt märkligt i det här sammanhanget är f.ö. Leppänens påstående att det på engelska inte skulle finnas någon motsvarighet till de analyser av begreppen ”kultur” och ”civilisation” som finns på tyska. En auktoritet på området som Raymond Williams är ett stort namn internationellt, och böcker som *Keywords* (Nyckelord; 1976 och senare utgåvor), *Culture and Society* (Kultur och samhälle; 1958) och *Culture* (1981) borde här ha varit självklara utgångspunkter.

Att Leppänen har valt att skriva sin avhandling på engelska är självfallet ett stort plus. Men det är trist att engelskan ibland blir oidiomatisk och knagglig. Texten också dåligt korrekturläst, till detta kommer en rad detaljfel. Det är synd när Katarina Leppänen nu har gjort ett så ambitiöst och så nydanande försök att både läsa Elin Wägner och föra henne ut i världen.

Helena Forsås-Scott

Elins pjäs

Fullsatt var det på Klara Soppsteater i Stockholm när jag såg ”Elins pjäs”, som spelades sju gånger i mars. Det är Ingegerd Monthans helaftonsdrama, som anpassats för soppteatern av regissören Judit Benedik. Vi får möta Pennskaffet och Linnéa i ett drömspel som utspelar sig lussenatten 1943 i Elins huvud. Pjäsen är kanske inte helt lätt att förstå för åskådare som inte känner till Elin Wägner, men många var intresserade av att veta mer och köpte gamla Elin Wägner-nummer av Parnass (1994) som jag sålde efter föreställningen. /MES

Kvinnlig rösträtt

firar 100 år i år och Elin Wägner framför travar av pärmar från namninsamlingen pryder en artikel i *Genus* 1:2006. Prenumeration rekommenderas, kostar 120 kr, pg 182 08 53-0.

Rätt ska vara rätt

Bergsluft fick mail från Ingrid Claréus i Stockholm och Ulla Sweedler i USA som påpekade att Elin Wägner visst blivit översatt till engelska, trots att vi påstod att så inte var fallet i Bergsluft 46. Betty Cain och Ulla Sweedler har översatt Norrtullsligan och Kvarteret Oron, som utgavs med titeln *Stockholm Stories* av Xlibris 2002.

Se www.xlibris.com/StockholmStories.html

Tourister – klassiker på resa

En antologi med reseskildringar av 13 ”tourister”, med Almqvists benämning, kommer på Carlsson Bokförlag och i samarbete med De litterära sällskapen till våren. Redaktörer: Ingegerd Bodner Granberg och Marianne Enge Swartz. Boken kan köpas till specialpris på Lilla Björka och vid Sällskapets evenemang.

”Det kommer att gå bra för er”

Den uppmuntrande repliken fälls i romanen *Kvarteret Oron* när friherrinnan Brita Ribbing ängslas över att inte klara det hårda livet som utblottad änka. I Kvarteret Oron och ytterligare fyra romaner analyserar *Ingrid Nordström*, etnolog från Lunds universitet, livsvillkoren för kvinnor som sökte sig till Stockholm för försörjning under ”det glada tjugotalet” när samhället stod inför kraftig omvandling. *Kvinnor i Stockholmsromaner* är utgiven av Stockholmia förlag, ISBN 91 7031 151 X.

Miljörutan – Ät Krav-märkta bananer!

Enligt en gammal legend var frukten i paradiset inte äpple utan banan. Därför gav Linné bananen namnet *Musa paradisiaca*. Banan innehåller A, B2, B3, B6 och C-vitaminer samt en hel del mineraler. Svenskarna är världsbäst på att äta bananer, bland dem som inte producerar bananer själva: 17,6 kg /person och år. Jämförande siffra för EU är 10 kg. 3,5 procent av bananerna som säljs i Sverige är ekologiskt odlade, vilket innebär att ca 6 ton mindre kemikalier används än om de odlats konventionellt! Bananer är nämligen en av de grödor som bekämpas mest – ca 50 kg per ha och år. Jämför med den svenska gröda där det används mest bekämpningsmedel, potatis, där det används ca 4,5 kg bekämpningsmedel per ha och år.

Bekämpningsmedlen från bananodlingarna sprids till människor och natur. De finns också i bostäder och i skolor i närheten av bananplantagen. Många människor lider av skador från alla gifter och störst är hälsoriskerna för dem som arbetar på plantagen. Därtill skövlas regnskogar för att starta nya bananodlingar. Läs mer på www.snf.se /Karin Sahlström

Elin Wägner-stipendiet 2005

utdelades vid en högtidlig ceremoni på Växjö universitet till Astrid Skoglund, som i en C-uppsats i nordiska språk jämfört två sexualvetenskapliga texter från olika sekler. "Författarens perspektiv är grundade på feministisk medvetenhet, självständighet och en välgörande kritisk hållning", skriver juryn – Margareta Strömstedt, Stefan Edman och Helena Forsås-Scott – i sin motivering.

Elin Wägner 2009

Elin Wägner-sällskapet och Stiftelsen Elin Wagners Lilla Björka planerar ett minnesår för Elin 2009 då det blir 60 år sedan hon dog. En planeringskommitté har bildats med Thage G. Peterson, Göran Bäckstrand (f.d. "general" för det lyckade Martinson-året) och Marianne ES. En minnesbok planeras och redan har intresserade skribenter hört av sig.

Maila mes@comhem.se om du är intresserad av information om hur planeringsarbetet framskrider och / eller vill göra en insats för att sprida kunskapen om Elin och hennes verk.

En bok om Carl Bergsten,

Lilla Björkas arkitekt, kom ut strax före jul. Den är skriven av Bonnie Festin och praktfullt illustrerad med foton, där Lilla Björka med sina fina proportioner och omsorgsfulla detaljer lyser i kapp med sina mer påkostade och storstadsmässiga kusiner runt om i landet. Den berättar om en särpräglad arkitekt, som lyckades förena jugendstilens svepande former med ett mer stramt och klassicistiskt ideal. Enligt tidens sed ingick det i hans arbete att formge alla detaljer ner till minsta dörrtrycke. Vilken tur att Elin Wägner förstod att anlita en sådan arkitekt, när hon genom De nios pris fått ekonomiska möjligheter att förverkliga sin dröm om ett hus i hembygdens Berg!

Den nya kvinnostaden

I en underbart inspirerande bok berättar Nina Burton i sin förra året August-nominerade bok om pionjärer och glömda kvinnor under tvåtusen år. Inga svenska kvinnor finns med – urvalet skulle bli alltför svårt att motivera, sa Nina på en träff på Författarförbundet. I boken lyfter hon fram kvinnornas dolda historia och pekar särskilt på två århundraden, 11- och 1600-talen, då kvinnor tilläts framträda i sin egen rätt som författare, konstnärer och vetenskapskvinnor. Det är viktigt att ha förebilder, säger Nina och berättar om hur hennes självförtroende som blivande lyriker nästan krossades när hon var 17 år och hennes lärare ifrågasatte henne med frågan: "Har du funderat över varför det aldrig funnits en kvinnlig Shakespeare?"

"Flory Gate skulle ha älskat boken", sa jag till Nina och berättade om med vilken förtjusning hon läste *Arvet efter Hypatia* av Margaret Alec som kom ut på svenska 1989. Den handlar om kvinnor i vetenskapens historia och kan rekommenderas för läsning för alla som känner att de behöver förebilder och svar på Shakespeare-frågan!

Nästa nummer av Bergsluft

Kommer i augusti med inbjudan till hösthelgen på St Sigfrids folkhögskola den 16-17 september. Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser. **Manusstopp 1 augusti.**